АЙМАГ, НИЙСЛЭЛ, СУМ, ДҮҮРГИЙН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН СОНГУУЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

1.Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн талаар

Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэн хүний эрх, эрх чөлөө, жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах, улс төрийн шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэй, эрэгтэй хүмүүсийн тэгш оролцоог нэмэгдүүлэх зорилгоор Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулсан болно.

Хуулийн төсөл нь нийт 3 зүйлээс бүрдэх бөгөөд орон нутгийн Хурлын сонгуульд нам, эвслээс нэр дэвшүүлэхэд баримтлах хүйсийн төлөөллийн шаардлагыг нэмэгдүүлэх, нэр дэвшигчдийн жагсаалтын дараалал болон сонгуулийн тойрог тус бүрд тэгш төлөөллийг хангах, эдгээр шаардлагын хэрэгжилтийг бүртгэлийн шатанд баталгаажуулах зохицуулалтыг тусгасан.

Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлээр Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд 29.4, 29.5 дахь хэсэг, 32 дугаар зүйлийн 32.1 дэх хэсэгт 32.1.10, 11 дэх заалтыг тус тус нэмэхээр тусгасан.

Тодруулбал, 29.4 дэх хэсгээр нам, эвслээс нэр дэвшүүлсэн нэр дэвшигчдийн жагсаалтад эрэгтэй, эмэгтэй нэр дэвшигчийг сөөлжлүүлэн байрлуулах зохицуулалтыг нэмж байна. Энэхүү зохицуулалт нь хүйсийн квотыг зөвхөн нэр дэвшигчдийн нийт тоогоор хангаад зогсохгүй, жагсаалтын байрлалын түвшинд тэгш төлөөллийг хангах, аль нэг хүйсийн нэр дэвшигчдийг жагсаалтын доод хэсэгт төвлөрүүлэх замаар сонгогдох боломжийг нь хязгаарлах эрсдэлийг бууруулах ач холбогдолтой.

Мөн 29.5 дахь хэсгээр гурав ба түүнээс дээш мандаттай сонгуулийн тойрог тус бүрд нам, эвслээс нэр дэвшүүлсэн нэр дэвшигчдийн 40-өөс доошгүй хувь нь аль нэг хүйсийн төлөөлөл байхаар зохицуулж байна. Ингэснээр нам, эвсэл нийт нэр дэвшигчийн түвшинд хүйсийн квотыг хангахаас гадна олон мандаттай тойрог тус бүрд хүйсийн тэгш төлөөллийг хангах үүрэг хүлээнэ. Квотын хувийг тооцоход бутархай тоо үүссэн тохиолдолд нэр дэвшигчийн тоог бүхэл тоонд дээш шилжүүлэн тооцохоор тусгасан нь 40 хувийн доод босгыг бодитоор хангах ач холбогдолтой.

Түүнчлэн 32 дугаар зүйлийн 32.1 дэх хэсэгт 32.1.10, 32.1.11 дэх заалтыг нэмснээр 29.2, 29.4, 29.5 дахь хэсэгт заасан хүйсийн квот болон нэр дэвшигчдийн жагсаалтын дарааллын шаардлагыг хангаагүй тохиолдолд нэр дэвшигчийг бүртгэхээс татгалзах эрх зүйн үндэслэлийг бүрдүүлнэ. Ингэснээр хүйсийн тэгш төлөөллийн шаардлага нь зөвхөн тунхагласан зорилт бус, сонгуулийн нэр дэвшүүлэх, бүртгэх ажиллагаанд заавал мөрдөх эрх зүйн шаардлага болж хэрэгжинэ.

Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлээр хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2 дахь хэсгийн “20-оос” гэснийг “40-өөс” гэж өөрчлөхөөр тусгасан.

Одоогийн зохицуулалтаар нам, эвслээс нэр дэвшиж байгаа нийт нэр дэвшигчийн 20-оос доошгүй хувь нь аль нэг хүйсийн нэр дэвшигч байхаар заасан бол хуулийн төсөл батлагдсанаар уг доод босго 40 хувь болж нэмэгдэнэ.

Энэхүү зохицуулалт нь аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуульд нам, эвслээс нэр дэвшүүлэх ажиллагаанд хамаарах бөгөөд бие даан нэр дэвшигчид хамаарахгүй. Түүнчлэн сонгогчийн сонгох эрх, сонгуулийн санал авах ажиллагаа, мандатын тоо, сонгуулийн тогтолцоонд өөрчлөлт оруулахгүй.

Хүйсийн квотыг 40 хувьд хүргэх нь Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль, Улс төрийн намын тухай хууль болон Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд туссан 40 хувийн зохицуулалттай орон нутгийн сонгуулийн эрх зүйн зохицуулалтыг уялдуулах ач холбогдолтой.

Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлээр уг хуулийг 2028 оны аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит сонгуулиас эхлэн дагаж мөрдөхөөр тусгасан.

Ингэснээр улс төрийн нам, эвсэл нь нэр дэвшигчийг сонгон шалгаруулах, бэлтгэх, нэр дэвшүүлэх дотоод зохион байгуулалтаа шинэ шаардлагад нийцүүлэх боломжтой болно.

Мөн орон нутгийн сонгуулийн тухай хуульд ээлжит сонгуулийн санал авах өдрөөс өмнөх нэг жилийн хугацаанд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахыг хориглосон зохицуулалтыг харгалзан хуулийн төслийг 2028 оны ээлжит сонгуулиас өмнө хуульд заасан хугацаанд батлан хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

Гадаад улсын хууль тогтоомжийн зохицуулалттай харьцуулсан байдал:

Олон улсын харьцуулсан практикт эмэгтэйчүүдийн улс төрийн төлөөллийг нэмэгдүүлэх зорилгоор сонгуулийн нэр дэвшигчийн жендэрийн квотыг хэрэглэх нийтлэг жишиг бий. Зарим улс орон орон нутгийн сонгуульд 40 болон түүнээс дээш хувийн квот тогтоосон бөгөөд зарим тохиолдолд квотын хэрэгжилтийг хангахын тулд нэр дэвшигчийн жагсаалтын байрлал, бүртгэлийн шаардлага зэрэг нэмэлт механизмыг хамтатган хэрэглэж байна.

Эдгээр зохицуулалтыг Монгол Улсын сонгуулийн тогтолцоотой шууд адилтгах бус, эмэгтэйчүүдийн улс төрийн оролцоог нэмэгдүүлэх зорилгоор квотыг сонгуулийн эрх зүйн бодлогын хэрэгсэл болгон ашиглаж буй олон улсын практикийн хүрээнд авч үзсэн болно.

Монгол Улс Эмэгтэйчүүдийг ялгаварлан гадуурхах бүх хэлбэрийг устгах тухай конвенцод нэгдэн орсон бөгөөд CEDAW-ийн хороо 2022 онд Монгол Улсад өгсөн дүгнэлтдээ эмэгтэйчүүдийн улс төрийн оролцоо, шийдвэр гаргах түвшний төлөөллийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр квот болон бусад түр тусгай арга хэмжээг хэрэгжүүлэхийг зөвлөсөн. Тус зөвлөмжид орон нутгийн сонгууль дахь эмэгтэйчүүдийн төлөөллийг нэмэгдүүлэх асуудлыг мөн хөндсөн байна.

Эдийн засаг, төсөвт үзүүлэх нөлөө:

Хуулийн төсөл нь төрийн шинэ байгууллага байгуулах, орон тоо нэмэгдүүлэх, цалин хөлс, тэтгэвэр, тэтгэмж нэмэгдүүлэх, төсвөөс шинэ төрлийн үйлчилгээ санхүүжүүлэх зохицуулалт агуулаагүй.

Иймд хуулийн төсөл батлагдсанаар улсын болон орон нутгийн төсөвт шууд нэмэлт зардал үүсэхгүй. Нэр дэвшигчийн хүйсийн мэдээллийг бүртгэх, нэгтгэх, хянан баталгаажуулах ажиллагааг одоо байгаа сонгуулийн бүртгэл, зохион байгуулалтын тогтолцооны хүрээнд хэрэгжүүлэх боломжтой.

Хууль зүйн үр дагавар:

Хуулийн төсөл батлагдсанаар орон нутгийн Хурлын сонгуулийн нэр дэвшигчийн жендэрийн квотыг 40 хувьд хүргэж, нэр дэвшигчдийн жагсаалтын дараалал болон олон мандаттай тойрог тус бүрд хүйсийн тэгш төлөөллийг хангах эрх зүйн зохицуулалт бүрдэнэ. Мөн эдгээр шаардлагыг хангаагүй тохиолдолд нэр дэвшигчийг бүртгэхээс татгалзах үндэслэлийг хуульчилснаар квотын хэрэгжилтийг баталгаажуулна.

Ингэснээр Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль, Улс төрийн намын тухай хууль болон Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуульд туссан 40 хувийн зохицуулалттай уялдаж, орон нутгийн түвшинд улс төрийн шийдвэр гаргах үйл явц дахь эмэгтэй, эрэгтэй хүмүүсийн тэгш оролцоог нэмэгдүүлэх эрх зүйн орчин бүрдэнэ.

---o0o---